

Pari vanhaa kulttuurisanuetta

Jurakkisamojedin *šā* 'vetohihna'

Tundrajur. *šā*, pl. akk. *šō* 'vetohihna', metsäjur. *šā*, pl. akk. *šō* id., O *šāḏā* 'valjastaa', OP *šāḏā* id. | jen. (Castr.) Ch. *sā*, B *sō* 'Halfter', Ch. *sū'aro*, *sō'aro*, B *sū'ado*, vart. *sūso-*, Ch. *sūtaro*, B *sūtado* 'in einer Karavane ziehen' | tavgi (JPNS I 56) *suḡ* 'vetohihna', (p. 74) *tagata munku borajā suakatumu*, *avam bikājā suakatumu* 'sitten metsän reunaan ajamme muuttoreaitomme, Avamjoelle ajamme muuttoreaitomme', (p. 57) *suamuama* 'paikka, jossa ajelen muuttoreaitoineni', (Castr.) *suajūam*, 2. *suasuum*, *suatandum*, *suajūndum*, *suajusuum*, *suajundatm* 'in der Karavane ziehen' | OS (Donner) Tur. *mat sōrāntap āta* 'valjastan poron' | Koib. (Spassk.) *sui-lja* 'ich ziehe in der Karavane, *кочую*'.

Mainittakoon myös, että unkarin kansankielessä on verbi *szí* (*szív*) 'húz, von, nyújt, vékonyan fölkapál, gyeptől megtisztogat', johon D. Paisin mukaan (ks. Bárczi, Szófejtő Szótár) on yhdistettävä mahdollisesti *szij* 'Riemen' sana. Äänteellisesti vertaa tähän edellä mainittua koib. *sui-lja* verbiä. En tohdi ottaa varmaa kantaa tämän etymologian suhteen.

Jos jurakin O T₁ Sj. *šā* 'Faser (eines Seiles, des Garnes)' on yhdistettävä edellä mainittuun vetohihnaa merkitsevään sanaan, täytyy 'Faser' merkityksen olla myöhäsyntyinen. Vrt. kuitenkin unk. *szál* 'fonal'-sanaa, joka mahdollisesti on suom.-ugrialaista alkuperää (ks. Bárczi, Sz. Sz.).

Eri sanana näyttää äänteellisistä syistä olevan pidettävä ostj. Karj. Wb. V *sēγə* '(poron) vetoremmi; koiran kaulalämsä, johon vetohihna kiinnitetään', Vj. *sē·γā* '(koiran) kaula-, vetolämsä', *iōñā* s. 'vetonuora', *sēγā iōñā* 'koiran kaula-, vetolämsä', Mj. *sāγə* 'koiran, poron riimu', Trj. *sāγə* '(koiran) vetolämsä ja vetohihna yhdessä', Ni. *sγə* 'koiran vetolämsä, *алык*'. Vrt. tähän syrj. (Wichm.—Uotila) V Peč, Le. *s'ies*, SLU *s'iees*, I *s'iees*, P *s'ie·s*, *s'jes* Kumt, V S L *s'·dom*, L *s'iees·dom* 'Pferdegeschirr', V *s'·zavod* id., S L *s'ieesalni*, V *s'ie·savni*, I *s'ieesōni* 'das Kumt auflegen'; votj. (Wichm.) G *s'ies*, MJ MU *sies* 'Kummet', J *sies·tirlík* 'Pferdegeschirr'. Wichmann on yhdistänyt tämän permiläisen sanan suomen *säki* 'manke, höjd över skuldronna'-sanaan, (*hevosen, härjän säki*), mikä yhdistys ei kuitenkaan ole varma.

Tavgista näyttää olevan lainattu jeniseinostjakin (Donner, Ketica s. 86) *šūḡḡi*, *s'ūḡḡ*, *s'ūḡi*, pl. *suḡḡin'* 'Zugriemen (für Rentierschlitten)'.

Toivonen on yhdistänyt Kalevalaseuran vuosikirjassa 14: 227—8 jur. *sā* ja jen. *sā*, *sō* sanat ostjakin *sēγə* jne. ja unk. *szij* sanoihin, joita on edellä käsitelty.

2. Ostjakkisamojedin *keri* 'pororaito'

Sitten kun Munkácsi jo v. 1905 kahdessa julkaisussa, nim. Ethn. XVI 72 ja KSz VI 198—9, oli yhdistänyt unkarin vähän tunnetun verbin *kür-* 'valjastaa' vogulin samaamerkitsevään sanaan *kēr-*, on äskettäin ÉVA K. SAL NyK LX 433—37 ottanut tämän etymologian perusteellisen käsittelyn kohteeksi. Hän huomauttaa siitä, että Paasosen ostjakin sanakirjassa on mainittu vogulin verbi rinnastettu seuraaviin sanoihin: ostjK *kärtəm*, J *kárratəm* 'aufreihen', votj. *kertti-*, mord. *kefksa-* ja ? tšer. *kerl-*. Tämä yhdistys ei ole hyväksyttävä samoin kuin ei Kanniston etymologiakaan (FUF XIV 36) vog. ja ostj. Trj. *k̄īy, r̄ə̄ə-*, Vj. *k̄īy r̄ə̄ə l̄ə̄-* 'haften, festhaften'.

Mainittu unkarilainen tutkija huomauttaa, että unkarin *ü* voi palautua **i:*hin. Vogulista on lisätietoja: Kann. TJ TČ *kēr-* 'einflechten', KU KM KO P LU So. *kēr-*, LO *kēr-*id., 'anspannen, anschirren (Rentier u.a.)'. Hän on edelleen yhdistänyt tähän ostj. sanan Karj. DN *kir-* 'überwendlich nähen, anheften', Ni. *kīr-*, Kaz. *kīr-*, O *kir-* 'anschirren (Rentier, Pferd, Hund), aneinanderfügen (zwei Netze, Teile eines Zugnetzes), überwendlich nähen', Steinitz Si. Se. *kir-* 'anspannen, anschirren'.

Tähän on lisättävä, että samoiedissakin on samaan pesyeeseen kuuluvia sanoja, kuten kam. (Donner) *kə̄r̄ər̄l̄im*, *kə̄r̄ər̄īq̄om* '(das Pferd) satteln, anspannen'. Edelleen on ostjakkisamojedissa Tur. (Mantakova) *kerttīko* 'kulkea muutoraidon kera, *кочевать*'. Tas (Prokofjeva) (Njar) *wetti* 43) *keri* 'pororaito', (Kn. dlja čt. I 13) *qumit kucce ker̄īn̄n̄āt̄it?* 'моd̄ū̄ kȳda apuuuam кочӯюм?' (Bukv. 113) *külät ker̄i* 'korppiparvi', (Bukv.) *ker̄i-ti* 'hänen perheensä'.

Se seikka, että näissä sanoissa on *k-* säilynyt alkuaan etuvokaalisessa sanassa, osoittaa samojedin sanojen olevan lainaa obinugrilaiselta taholta.

T. LEHTISALO

Einige alte Kulturwörter

Jurak. *šā* (Akk. Pl. *šō*) 'Zugriemen', *sādā* 'an-, ein-, vorspannen', jen. Ch. *sā*, B *sō* 'Halfter', Ch. *sū'aro*, B *sū'ado* 'in einer Karavane ziehen', Tawgi *suāq* 'Zugriemen', *suajūam* 'in der Karavane ziehen', OS *mat sōrān* = *tap āta* 'ich spanne ein Rentier an', koib. *sūt-lja* 'in der Karavane ziehen'. Aus dem Tawgi stammt jen.-ost. *sū̄q̄* 'Zugriemen (für Rentierschlitten)'. Toivonens Etymologie (im Kalevalaseuran Vuosik.

14: 227—228) ist lautlich nicht einwandfrei.

OS *keri* 'Renttierzug', *kerttīko* 'in einem Renttierzug mitwandern', kam. *kə̄r̄ər̄l̄im* '(das Pferd) satteln, anspannen' ist obugrisches Lehnwort, weil das anlautende *k-* in einem ursprünglich vordervokalischen Wort (z.B. ostjO *kir-*'anschirren') erhalten bleibt.

T. LEHTISALO